

VIII OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA z cyklu „Problemy współczesnej profilaktyki”

Lublin, 16-17 maja 2017 r.

ZAPOTRZEBOWANIE NA PROFILAKTYKĘ W ŚRODOWISKU NAUCZYCIELI

dr Monika Baryła-Matejczuk

ŚRODOWISKO NAUCZYCIELI

- SPECYFIKA FUNKCJONOWANIA ZAWODOWEGO NAUCZYCIELA

- Praca z ludźmi (głównie dzieci i młodzież)
- Bliski kontakt interpersonalny z uczniem wykorzystujący procesy zaangażowania i wymiany emocjonalnej
- Wysoki stopień autonomii i samodzielności
- Złożoność
- Stałe podleganie ocenie
- Niedookreślenie, niestandardowość i dynamiczna zmienność zdarzeń
- Praca o tzw. problematyczności głębokiej – ustawiczne podejmowanie decyzji i działanie przy posiadaniu niepełnych danych
- Osobliwości współczesnej roli nauczyciela: 1) rola jest niejasna, 2) wewnętrznie niespójna, 3) psychologicznie trudna, 4) a także niezgodna z jego innymi rolami

Por. Banach, 2009; Gaś, 2001; Konarzewski, 2002; Kwiatkowska, 2005, 2008; Porzak, 1995; Sęk, 2010; Zaborowski, 1986`

PODSTAWOWE POJĘCIA

- **Funkcjonowanie osobowościowe** – właściwy danej jednostce indywidualny sposób bycia osobą, a także sposób doświadczania podmiotowych i przedmiotowych wymiarów istnienia ludzkiego (Uchnast, 1983, s. 18)
- **Funkcjonowanie profesjonalne (zawodowe)** jest realizowaniem zadań zawodowych (Buczynski, Hansen, 2011)
- To, kim jest nauczyciel jako człowiek, wyznacza jego funkcjonowanie zawodowe (Prokopiuk, 1991)

CZYNNIKI ISTOTNE DLA JAKOŚCI PRACY NAUCZYCIELA

Funkcjonowanie zawodowe nauczyciela jest warunkowane przez kilka powiązanych ze sobą, bezpośrednio związanych z zawodem czynników:

- **poczucie satysfakcji zawodowej**
(m.in. Borg i Riding, 1991; Canrinus i in., 2012; Caprara, Barbaranelli, Borgogni i Steca, 2003; Caprara, Barbaranelli, Steca i Malone, 2006; Evans, 1997; Gaś, 2001; Klassen i Chiu, 2010; Maheshbabu i Jadhav, 2012),
- **poczucie skuteczności**
(m.in. Allinder, 1994; Ashton i Webb, 1986; Brown, 2012; Caprara i in., 2003; Caprara, Vecchione, Alessandri, Gerbino i Barbaranelli, 2011; Gaś, 2001; Jennett, Harris i Mesibov, 2003; Moè, Pazzaglia i Ronconi, 2010; Tschannen-Moran i Woolfolk, 2001; Ware i Kitsantas, 2007),
- **poczucie kompetencji**
(m.in. Kwiatkowska, 2008; Kwaśnica, 1993; Wosik-Kowala, 2007),
- **zaangażowanie zawodowe**
(m.in. Day, Elliot i Kington, 2005; Hoigaard, Giske i Sundsli, 2012; Schaufeli i Salanova, 2007),
- **umiejętność radzenia sobie ze stresem zawodowym**
(Collie i in., 2011; Gold i Roth, 1993; Klassen, 2010; Klassen, Usher i Bong, 2010; Kyriacou, 2001; Skaalvik i Skaalvik, 2009; Tucholska, 1996, 1999, 2009; Wrona-Polańska, 2003).

PODSTAWOWE POJĘCIA

- ▶ **PROFILAKTYKA** to proces
- **wspomagania** w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu
- **ograniczanie i likwidowanie czynników**, które zaburzają rozwój i dezorganizują zdrowy styl życia
- **inicjowanie i wzbogacanie czynników sprzyjających** rozwojowi i zdrowemu życiu

(Gaś, 2011)

Jaka profilaktyka jest potrzebna nauczycielom?

Zmienna wyjaśnian a	Wymiary zmiennej	Wskaźnik
Sprawność funkcjonowania w roli nauczyciela	Realizowanie zadań ponadstandardowych w obszarze:	
	dydaktyki	działalność nowatorska i innowacyjna, posługiwanie się nowoczesnymi technologiami, upowszechnienie efektów własnej pracy, ewaluacja własnej pracy
	wychowania	dbałość o własny rozwój, systematyczne korzystanie w pracy wychowawczej ze wsparcia ekspertów, a także osób podobnie zaangażowanych
	opieki	udział w spędzaniu czasu wolnego przez uczniów (poza godzinami swojej pracy)

Zmienna wyjaśniająca	Dyspozycje osobowościowe	dyspozycje do funkcjonowania w relacjach interpersonalnych	wyniki w skalach: Neurotyzm, Ekstrawersja, Psychotyzm, Kłamstwo Kwestionariusza Osobowości EPQ-R;
		samoocena ogólna i szczegółowa	wyniki w skalach: Ogólna Samoocena (OS), Kompetencje (K), Bycie Kochanym (BK), Popularność (P), Zdolności Przywódcze (ZP), Samokontrola (S), Samoakceptacja Moralna (SM), Atrakcyjność Fizyczna (AF), Witalność (WIT), Integracja Tożsamości (IT), Obronne Wzmacnianie Samooceny (OWS) Wielowymiarowego Kwestionariusza Samooceny MSEI;
		dyspozycje do radzenia sobie w sytuacjach stresujących	wyniki w Kwestionariuszu SWZN; wyniki w skalach: Tendencja do rezygnacji w sytuacji porażki (RT), Ofensywna strategia rozwiązywania problemów (OP), Wewnętrzny spokój i równowaga (IR) Kwestionariusza AVEM;
		dyspozycje do funkcjonowania w sytuacjach zadaniowych	wyniki w skalach: Subiektywne znaczenia pracy (BA), Ambicje zawodowe (BE), Gotowość do wydatków energetycznych – zaangażowania się (VB), Dążenie do perfekcji (PS), Zdolność do dystansowania się (DF) Kwestionariusza AVEM; wyniki w skalach: Poczucie sukcesu w zawodzie (EE), Zadowolenia z życia (LZ), Poczucie wsparcia społecznego (SU) Kwestionariusza AVEM; wyniki w Kwestionariuszu „Ocena Zajęć – N”; wynik w Skali Charakterystyka Funkcjonowania Profesjonalnego CFP; wynik w Skali Zapotrzebowanie na Rozwój Profesjonalny ZRP;

DOBÓR OSÓB DO BADAŃ

Grupa badawcza:

296 osób

(233 kobiety i 63 mężczyzn)

Nauczyciele, którzy wzięli udział w projekcie „*Szkoła Kluczowych Kompetencji*”

Grupa porównawcza:

127 osób

(118 kobiet i 9 mężczyzn)

Nauczyciele, którzy odrzucili propozycję udziału w projekcie „*Szkoła Kluczowych Kompetencji*”

Dobór osób do grupy porównawczej (celowy, parami):

- zgodność miejsca pracy
- zgodność płci
- zbliżony wiek (± 5 lat)

NARZĘDZIA BADAWCZE

1. Test Osobowości EPQ-R
2. **Wielowymiarowy Kwestionariusz Samooceny MSEI**
3. Kwestionariusz „Stres w Zawodzie Nauczyciela”(SWZN)
4. **Kwestionariusz AVEM: wzorzec zachowań i przeżyć związanych z pracą**
5. Kwestionariusz „Ocena Zajęć-N” (OZ-N)
6. **Skala „Charakterystyka Funkcjonowania Profesjonalnego”(CFP)**
7. Skala „Zapotrzebowanie na Rozwój Profesjonalny”(ZRP)

UZYSKANE WYNIKI

KLUCZOWE OBSZARY DYSPOZYCJI DO PONADSTANDARDOWEJ AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ NAUCZYCIELI

NPAZ (78,43%) Czynnik
Czynnik I (17,55%) Stres zawodowy
Czynnik II (11,65%) Deklarowane zapotrzebowanie na rozwój
Czynnik III (11,02%) Deklarowane atuty profesjonalne
Czynnik IV (8,81%) Zaangażowanie zawodowe
Czynnik V (8,76%) Poczucie wsparcia osobistego
Czynnik VI (7,12%) Dynamiczne przywództwo
Czynnik VII (7,10%) Poszukiwanie aprobaty społecznej
Czynnik VIII (6,42%) Zaradność zawodowa

NSAZ (78,55%) Czynnik
Czynnik I (17,17%) Stres zawodowy
Czynnik II (11,69%) Deklarowane atuty profesjonalne
Czynnik III (11,57%) Deklarowane zapotrzebowanie na rozwój
Czynnik IV (9,96%) Zaangażowanie zawodowe
Czynnik V (9,21%) Poczucie wsparcia zawodowego
Czynnik VI (6,49%) Poszukiwanie aprobaty społecznej
Czynnik VII (6,24%) Aktywność życiowa
Czynnik VIII (6,22%) Zaradność zawodowa

WNIOSKI

SPRAWNIE FUNKCJONUJĄCYCH NAUCZYCIELI CHARAKTERYZUJĄ:

- dyspozycje do działania, szybkiego reagowania, wychodzenia w inicjatywę i autentycznego zainteresowania ludźmi
- autentyczna, nie obronna potrzeba nawiązywania głębszych relacji
- dyspozycje do konstruktywnego, świadomego i celowego angażowania uczniów w proces dydaktyczny, wolnego od kompensacyjnego charakteru i realizowania celów zwianych z zaspokajaniem własnych potrzeb
- realistyczna, nieobronna wiedza o sobie i innych, pozwalająca budować adekwatną samoocenę posiadanych dyspozycji
- odporność psychiczna i skuteczne radzenie sobie ze stresem (mimo wykazanego w obydwu grupach poczucia przeciążenia i zmęczenia pracą)
- konstruktywna obrona przed doświadczanymi trudnościami (zwłaszcza w sytuacjach kryzysów) polegająca na budowaniu wsparcia i bezpieczeństwa społecznego

WNIOSKI

SPRAWNIE FUNKCJONUJĄCYCH NAUCZYCIELI CHARAKTERYZUJĄ:

- wspierające warunki (w życiu osobistym i zawodowym), w których nauczyciel może doświadczyć akceptacji, wsparcia, bezpieczeństwa
- zwarta struktura posiadanych atutów osobowych, wskazująca na dostrzeganie roli zarówno jakości i poziomu dojrzałości osobowościowej jak i jakości i poziomu kompetencji zawodowych w zawodzie nauczyciela
- posiadanie zwartej struktury oczekiwań obejmującego zarówno tendencję do doskonalenia osobowościowego jak i rozwoju kompetencji profesjonalnych;
- satysfakcja z wykonywanej pracy ze szczególnym uwzględnieniem jakości relacji z uczniami (która przekłada się na ich zaangażowanie w naukę)
- dyspozycje do aktywnego przewodzenia i inicjowania działania, budowania siły i motywacji w warunkach akceptacji i wsparcia

JAKA PROFILAKTYKA

WSPOMAGANIE

- zwrócenie uwagi na dywersyfikację populacji nauczycieli
- podkreślenie roli rozwoju osobowego (nie zaś tylko kompetencji profesjonalnych) dla jakości funkcjonowania zawodowego nauczycieli
- rozpoznawanie i rozwijanie potencjału nauczycieli – pogłębianie samowiedzy

OGRANICZANIE I LIKWIDOWANIE

- Wyczerpanie? Rywalizacji – obronnego podejścia

INICJOWANIE I WZBOGACANIE

- zwrócenie uwagi na potrzebę określania celów zawodowych
- budowanie warunków wsparcia i bezpieczeństwa w których nauczyciele będą mogli realizować swój potencjał, a także podnosić stopień profesjonalnej autonomii
- przygotowywanie do budowanie sieci wsparcia, organizowania współpracy, podkreślania roli pracy zespołowej, inicjowania grup samopomocowych w środowisku zawodowym

monika.baryla@wsei.lublin.pl

Dziękuję za uwagę